

Judita Štouračová a kol.: Proměny ekonomické diplomacie v ČR a ve světě.

1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2012, 254 stran, ISBN 978-80-7431-081-2.

Fenomén globalizace, který silně ovlivňuje současné podmínky ve vývoji mezinárodních ekonomických vztahů, vyvolává do velké míry potřebu pokusit se nově objasnit, jaká je podoba dnešního mezinárodního společenství a jaká je role ekonomiky, a to je nejen v zahraničních politikách jednotlivých států, ale také v mezinárodních vztazích obecně. Globalizace mění význam národních i mezinárodních aktérů a rozhodovacích procesů.

V zahraničních politikách řady států se stále více projevuje důraz na prioritní postavení ekonomické diplomacie jako jednoho z nástrojů k dosahování zahraničněpolitických cílů. Zároveň platí, že ekonomická diplomacie má velmi silný vnitrostátní aspekt, a působí tak na vývoj ekonomiky státu. Zatímco dříve byl otázkám ekonomické diplomacie věnován poměrně malý prostor nejen v nastavování strategických kroků zahraniční politiky, ale rovněž v teoretické literatuře, v posledních pěti letech se tento trend vcelku rychle obrací. V českých podmínkách je to zřejmě dáno nutností reagovat na dynamický vývoj ve vnějším prostředí světové ekonomiky.

Ekonomická diplomacie je fenoménem, který stále není natolik pevně uchycen v oboru mezinárodních vztahů, aby nemohl být předmětem nejrůznějších polemik zahraničních i českých autorů. Diskuse je v tomto ohledu ovlivňována také tím, že ekonomická diplomacie má velmi významnou praktickou rovinu, jelikož se jí věnují také politici, diplomaté, státní úředníci a další osoby mimo akademickou sféru.

Velmi významným příspěvkem do problematiky ekonomické diplomacie je dlouholetá práce Judity Štouračové a její zaměření na publikační činnost v této oblasti, zejména v posledních pěti letech. Vezmeme-li v úvahu, že ani zahraniční literatura není na tuto problematiku nikterak bohatá, vezmeme fakt, že v České republice vyšly v období pěti let již dvě monograficky zaměřené knihy (Štouračová 2008, 2012), hodnotit velice pozitivně.

Judita Štouračová v minulosti pracovala na nejrůznějších odborných pozicích v akademické sféře a rovněž působila v řadě funkcí ve veřejné správě. Vedla Výzkumný ústav vnějších ekonomických vztahů, který byl za jejího působení transformován ve vládní agenturu na podporu obchodu CzechTrade. Mezi lety 2000 a 2004 byla velvyslankyní České republiky v Bělehradě. Judita Štouračová je v podstatě jedinou autorkou, která se v České republice systematicky věnuje otázkám ekonomické diplomacie, a zůstává tak v této práci téměř osamocena.

Recenzovanou publikací editorka navazuje na svou předchozí práci v oblasti mezinárodních ekonomických vztahů a ekonomické diplomacie (blíže viz Štouračová 2008). Jednalo se o doposud první publikaci v českém prostředí, která se komplexně zabývala ekonomickou diplomacií jako relativně novým fenoménem. Autorka v knize definovala pojmy, jako je diplomacie, ekonomická diplomacie a zahraniční politika, popsala jejich funkce a vývoj v České republice. Důležitou součástí knihy byly rovněž kapitoly o institucionálním fungování ekonomické diplomacie, o podpoře exportu a o vývoji bilaterálních a multilaterálních ekonomických vztahů České republiky. Recenzovaná publikace pak využívá poznatků jak z předchozích prací, tak z nejnovější zahraniční literatury, která je v současnosti dostupná, a rovněž z aktuálního vývoje na vládní úrovni v provádění zahraniční politiky státu. Hlavním motivem pro napsání knihy bylo jednak „*potvrzení pravdivosti poznání, že pro země s určitým typem ekonomiky, mezi něž je řazena i Česká republika, se ve stále rostoucí míře prosazuje trend intenzivní provázanosti jejich rozvoje s vnějším ekonomickým prostředím*“ (s. 9), jednak „*poznání probíhajících významných změn v mezinárodním prostředí, v měnícím se charakteru mezinárodních vztahů, ve vývojových změnách světové ekonomiky, prosazujících se zejména v globalizačních procesech;*

jde o změny ústící ve svém souhrnu ve výraznou ekonomizaci mezinárodních vztahů, která se svými důsledky projevuje ve změnách priorit zahraniční politiky jednotlivých států z témat klasické diplomacie ve prospěch témat a problémů ekonomických, konec konců ve prospěch ekonomické diplomacie“ (s. 9–10). Ostatně ekonomizace mezinárodních vztahů je otázka, která prochází celou knihou.

Na rozdíl od předchozí publikace je tato dílem kolektivu autorů a autorek z akademické i podnikatelské sféry, vedeného Juditou Štouračovou. Příspěvky zároveň tvoří jednotlivé kapitoly knihy. Zapojení osob z neakademického prostředí může na druhou stranu vyvolávat pochybnosti o metodologické úrovni příslušných částí knihy. Nicméně příspěvky z podnikatelského sektoru pojednávají téměř výhradně o praktických aspektech a zkušenostech s problematikou, a není je proto třeba opírat o dokonalou metodologii. Kniha je rozdělena do dvou částí. První část je věnována obecně-teoretickým otázkám, druhá pak proměnám ekonomické diplomacie v České republice (s jasnou vazbou na publikaci z roku 2008). Kniha je vystavěna spíše jako sborník relativně samostatných příspěvků než jako řada navazujících kapitol. To je dáno zejména složením a různorodým zaměřením autorského kolektivu.

V první kapitole hlavní autorka vymezuje rámec, v němž se bude pohybovat, a věnuje se pojmu diplomacie. Představuje škálu možných definic tohoto pojmu a zejména pak vývoj diplomacie v současnosti. Dále popisuje jednotlivé typy diplomacie, od agrární až po vojenskou. Ovšem klíčové je v této kapitole teoretické vymezení ekonomické diplomacie. Velmi potřebné je odlišení tří příbuzných pojmů: obchodní diplomacie, komerční diplomacie a hospodářské diplomacie. Autorka upozorňuje na řadu definic, které se objevují v literatuře, ale často nejsou úplné a zohledňují jen některé aspekty ekonomické diplomacie. Sama přitom navrhuje vlastní definici (přijímá ji z předchozí knihy). Ekonomická diplomacie je podle ní „*specifickou oblastí, resp. součástí diplomacie a diplomatických služeb, zaměřenou: na vytváření podmínek pro naplňování ekonomických zájmů států v zahraničí, tedy naplňující ekonomický rozměr jeho zahraniční politiky ve vazbě na zapojování národní ekonomiky do ekonomiky světové, do procesů internacionalizace, integrace a ekonomické globalizace (širší pojetí, makropohled, aktivity v rámci především multilaterální diplomacie, koncentrace na otázky obchodní politiky, mezinárodní ujednání); na podporu obchodních a investičních aktivit národních podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy, na lobbování za jejich zájmy, na podporování aktivit a zájmů zejména zahraničních investorů o podnikání na českém trhu apod. (užší pojetí, mikropohled, převažující aktivity v rámci bilaterální diplomacie, dominance přístupu ve prospěch aktivit podnikatelů)*“ (Štouračová 2008: 23–24). Zároveň analyzuje současnou zahraniční literaturu a podařilo se jí zahrnout i klíčovou publikaci autorů Bayna a Woolcocka (2011). Kapitulu uzavírá část o hlavních funkcích a úkolech ekonomické diplomacie.

Velice čtivě je napsána druhá kapitola. Jejím autorem je politolog Petr Robejšek a je věnována postavení ekonomické diplomacie v současných mezinárodních vztazích. Autor tu v osmnácti kratších, názorově bohatých pasážích podává plastický obraz současných mezinárodních vztahů. Po formální stránce se ale dostává spíše do roviny populárně-naučné (hraničící až s žurnalistickým žánrem) a vymyká se akademickým standardům. Nevěnuje se přitom jen ekonomické diplomacii, ale rovněž rizikům a perspektivám současného světového ekonomického vývoje, možným zdrojům budoucího růstu, vzestupu nových ekonomických velmocí a jejich střetům s rozvinutými ekonomikami tak, jak je známe dnes. Autor nastoluje tezi, že režimy založené na demokratických hodnotách mohou mít v budoucnu v ekonomickém soupeření právě kvůli nastavení svého režimu oproti jiným státům nevýhodu. Taková debata by si ovšem zasloužila mnohem větší prostor, než jí lze věnovat v takto úzce zaměřené knize. Nicméně autor se dotýká i otázek spojených s globalizací a nastoluje tezi, že „*pravá globalizace po zániku železné opony fakticky podkopává politickou stabilitu západních demokracií*“ (s. 54). Uvedený fakt souvisí

s tím, že politická stabilita států západního světa dnes mnohem více než kdy dříve závisí na tom, aby tyto státy prosperovaly ekonomicky a byly schopny zajistit svým občanům vysoký standard spotřební společnosti. Petr Robejšek dále uvádí, že „*mezinárodní hospodářská výměna je nezávadná zero-sum game (nulová hra). Globalizace již nepřináší zisky všem zúčastněným (jak mezi, tak uvnitř států), nýbrž má vítěze a poražené*“ (s. 61), což přesvědčivě dokládá. Implikací důležitou pro českou zahraniční politiku je pak jednoznačný nesouhlas s rušením zastupitelských úřadů v zahraničí v rámci úsporných opatření: „*Ve jménu pochybné naděje, že snížení národního dluhu rozhybe proces vedoucí od stabilizovaného rozpočtu k investicím a k vyššímu hospodářskému růstu, se (z úsporných důvodů) zavírají velvyslanectví. Tím se však bezprostředně poškozují exportní šance českého průmyslu*“ (s. 63).

Třetí kapitola, jejíž autorkou je Ilona Švihlíková, se zabývá trendy v současné světové ekonomice. Autorka popisuje liberalizační vývoj v mezinárodním obchodě a postupná jednací kola. Opomenut není ani fenomén transnacionálních korporací, vlivu finanční sféry v globalizovaném světě a dluhových krizí a jejich výhledu do budoucna.

Kratší čtvrtá kapitola Víta Rouče navazuje na úvodní kapitulu vedoucí autorského kolektivu. Podává stručný obraz vývoje ekonomické diplomacie v dějinách od období starověku až do 20. století. V knize tedy nechybí ani tolik potřebný historický exkurz.

Následující, pátá kapitola je komparací vybraných modelů řízení ekonomické diplomacie v některých evropských zemích. Autorky Barbara Kubešová, Ilona Švihlíková a Judita Štouračová srovnávají Švédsko, Finsko, Velkou Británii, Itálii a Německo. Proti výběru vzorku zemí nelze nic namítat, zvláště Finsko je vhodným příkladem s ohledem na efektivitu, jakou Finové věnují fungování své ekonomické diplomacie.

Druhá část knihy začíná šestou kapitolou, jež shrnuje vývoj, během něž byla postupně docenována ekonomická diplomacie v České republice. Judita Štouračová začíná svůj výklad obdobím před rokem 1989 a postupně se přesouvá až na začátek druhé dekády nového tisíciletí. Přínosem jsou bezesporu její cenné zkušenosti s řízením ekonomické diplomacie, ať již jako generální ředitelky CzechTrade, či z pozice velvyslankyně ČR v Bělehradě.

Judita Štouračová napsala také sedmou a pro celou knihu klíčovou kapitolu o institucionální architektuře ekonomické diplomacie. Autorka se věnuje vztahu mezi ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem průmyslu a obchodu, analyzuje jejich kompetence i třetí plochy mezi nimi a pokračuje analýzou úlohy agentury CzechTrade, zastupitelských orgánů ČR v zahraničí a dalších institucí, které v oblasti ekonomické diplomacie působí. Je třeba ocenit, že ve výkladu jsou zahrnuty i aktuální politické dokumenty, schválené na vládní úrovni v posledních letech.

Osmá a devátá kapitola podávají obraz aktuálních problémů ekonomické diplomacie z hlediska podnikatelské sféry a rovněž se zabývají její konkurenceschopností. Autory jsou Radek Špicar a Dana Kuchtová, oba ze Svazu průmyslu a dopravy ČR. Dle jejich názoru je zřejmé, že podnikatelé poukazují zejména na nedostatečnou efektivnost celého systému. Tento nedostatek připisují zejména problematickému fungování vztahu mezi ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem průmyslu a obchodu. Dále se dotýkají nedostatečného pokrytí teritorií českými zástupci, ať již ekonomickými diplomaty, či pracovníky zahraničních kanceláří agentur CzechTrade a CzechInvest.

Desátá kapitola je příspěvkem Hany Havlové, ekonomické diplomatky České republiky. Autorka analyzuje zejména export služeb, české investice do zahraničí a jejich podporu, zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky. Zároveň se věnuje rozvojové politice Evropské unie, kterou považuje za potenciální šanci pro české podnikatelské subjekty, jelikož jejich participace na realizaci evropských rozvojových projektů je ve srovnání s podniky z jiných evropských zemí velice nízká.

Recenzovaná kniha představuje doposud nejkompaktnější příspěvek k poznání ekonomické diplomacie v českých podmínkách. Nutno říci, že zahrnutím pohledů různě

zainteresaných autorů a autorek kniha neztrácí na kompaktnosti, právě naopak. Jasně se totiž ukazuje, že ekonomickou diplomacii nelze vnímat odděleně od mezinárodních vztahů a ekonomie, ale zároveň ji nelze izolovat ani od reálného politického a hospodářského života státu, aparátu veřejné správy a samozřejmě podnikatelské sféry. Na druhou stranu, jak už bylo řečeno, různorodost příspěvků a jejich rozdílná akademická úroveň dávají knize spíše ráz sborníku příspěvků tematicky zaměřených na ekonomickou diplomacii.

Adam Krčál

Literatura

- Bayne, Nicolas – Woolcock, Stephen (2011): *The New Economic Diplomacy*. 3rd ed. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Peterková, Jana (2009): recenze knihy Judita Štouračová: Ekonomická diplomacie České republiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 169–171.
- Štouračová, Judita (2008): *Ekonomická diplomacie České republiky*. Praha: Professional Publishing.